

Mirande, tar Jon

Euskal-elerti soroan atxulari trebe-berria azaldu zaigu: M,rande'tar Jon, ogen ta sei erteko zuberotar mutil gaztea. Bere nortasun pizkorraren oiartzuna bein baiño geiagotan atseginki gureganatu zitzaigun «Euska-Gogoa»'ren bitartez. Ta orain, zorouiez, gazte eraginkor onen erraiñu bikain bat «Egan» en islaturik euskal-orriak argitzera datorkigu. Euskerak ba du zertaz poztu.

«Egan» et ongi-etorri adeitsuesa egiten diolarik' bere ateak zabal-zabalik idekitzen dizkio.

Nil igitur mors est

Oi uda-egun azkendu hau!
Kirol-ez, haurrek zahar-amets...
Atheetan, haatik, maitaleak...
...egia dela ustez-ala
nik duta uste, arratsetan?

Maitez gor, gautar maitaleok:
gizenden landa-baratzetan
beleak daude, hitz egile.
Kalean haurrok, zaharregi:
alhan da harra, zituetan.

Itzalak gelan izigarri;
 hots eta hitzak, areago.
 Despotê, hel! Hel! Sinheslegai
 egun bai-nago —beldur handiz!
 —Espa ta deiak alperratan,

 Bakea jin da. Nondikoa?
 Niago utzi ahal naute
 bi jainko-bele ahantziek
 —mirariz hitzak, zergarri txar
 ziranak, itzal-erazirik—?
 Jai eder neure jauregian
 liburu benak hetsi-eta,
 aburu denak gutietsiz;
 mintzo dut ezen niagoan
 —ez hemen, ez gaur— ez-jainko bat.

Gizendak eri ziralarik
 “Bizi-min” deitu minbiziaz,
 mintzo zen, ixil, ez-jainkoa;
 “Deus ez da” zion “herioa:
 EZ dena EZin diteke hil.”

Et EZak oro zituen jo:
 hiria, haurrak, maitaleak
 —eta botz neukan bihotzean,
 “hil-beldur” deitu gezur-minaz
 gizendak eri ziradela.

13-VI-52

Nil igitur mors est poemaren giltza

Gaitzat du bizidun guziek dazaguten hil-beldurra, Lukreti'ren neurthitz batetik dauka izena. (De natura rerum, III; 830.)

Udaren azkeneko arrats bat. Uda, bizi bethearen aroa alegia; engoitik nabarmen da haatik laster datorren udazkena, hil-aroa. Karriketako haurrek, nolaerebait, ez dute gehiago jostatzeko gogorik; iduri luke dagoneko ba lakitela beharko dutela behin zahartu eta itzali... Aldiz, etxeen aitzinean elkaturik dauden maitaleek ezdute eiki gogoan guzien zahartu-eta itzali-beharra; beren elkar-maitatzeaz besterik ez dute oart, gauzarik beharrezko eta egiazkoena zaie maitatze hori... Jadanik ordea, poetaren bihotzean sartu da duda bat: ikusten dituenok oro —etxe, haur, neska-mutil— bere begien, bere zentzuen iduripen bat baizik ez ba'lira? Ilhunabarra da; ilhunteak, gauzen itxura lausotzen duelarik, ba darakar gogoeta bakan horren buruan hartzera.

Bainan ez du onhartzen, hortarako ez bai-da oraino zori. Jarraitzen du gauzak egiazki hor-dirala sinhesten, bere zentzuek somatzen dituzten bezelaxe. Hor-dirala heriorako! Gaua iguriki-ta elkartu diran maitaleek ez dute, ez, etorkizun herioa gogoan, maite-lillurak debekatzen bai-ditu gizon guziek —nahiz landugabeek, nahiz landuenek— beren bihotz-zolan ezagun duten hil-beharraren ahotsaren entzuetik, bele beltz iragarle batena antzo. Alta egia da: etorkizun herioa bizidun guzietan gorderik dago; gazteenek, gaztetasuna bera iduri dutenek ere beren aragian dakarte, har jalea fruituan den bezala.

Olerkaria bakarrik dago bere gelan, gogoeta goibel hoik lagun. Gau mina da. Are beldur gehiago damakio ilhunak eta ikara jartzen dute gauazko hotzek. Erranen luke zerbaít ba dela gelako ilhunpetan, hari mintzatu nahia. Zer othe? Hil berri baten iratxo edo arima, gorputzaren ganik berezi-ta nekeetan? Hain izitua da non hasten zaion, gaztaroan bezala, bere oraiko sinheskabea-gatik, norbait-den Jainko bati oihuka, urgaitze-galde. Haren jopu izatera ere lizake, beldur izigarri hau ken lezaiokeen ber... Bainan norbait-den Jainko-

rik ez zaio agertzen; bakarrik da bethi; deuserako ez du izan bere hel-eskatze eta erdi-sinhestea...

Lehen hirur ahapaldiek eroria “-tan” duate: zarta-hotz aztun hortaz gogoratu nahi izan dut bizidunaren anhtsia mundu lazgarri hontan galdurik izatez, heriorako hor-izatez.

Poeta, gogoetatuaren ariaz, jartzen da emeki-emeki lo-antzeko egoera erezi batean, Okkultisten “bigarren egoera”, orduan bai-dago gizarima bere egiazko izanean. Sorgortzen zaizkio atzar-aldiko Orhoimena eta Adimena —German zaharren sinhestean, norbait-den Jainkoaren bi bele hegazti zaindariak— bai eta ahansten du bi men hoiak gogoratzen zioten gauza guzien hil-behar hura. Itzaltzen dira buruan zerabilzkin pentsa-hitzak: gauzak ulhertu nahiz ematen dizkieguz izenak. Uste bai-dugu, izena jakinez geroz, gauzaren izana ere ezagutzen dugula... Bainan egiatan, gure ezagutza oro hitz-keta bat baizik ez da eta ezerk ez digu ustea zilhegi egiten, hitz hoiak atzean izan ere zerbait ba dela.

Gero-ta murgiltzenago da olerkaria bigarren egoera hortan, gero-ta bake eta bozkario handiagotan dagola. Bere baitaratu da, egia aurkitu du bere baitan. Erdainatzen ditu orain aztertzen ohi zituen asmalari sakonen lanegin eta iritzi ezberdin guziak: ba zebiltzan, bakoitza bere bidetik, munduaren arauen bilha; bainan munduaren ezagutza aizun izaki, arauok ere aizun izan behar... Poetak aldiz aldera uzten du, gezurrezko jorik, nonbaita eta noizbaita dauzkan mundu-egagutu hori eta, aldi-aldeetarik lekorean zorabioan dagola, ba dantzu bere baitan hizlari —ez bere goiko edo kanpoko Jaun Egile-bat, baizik bera ere den Arima orokorra.

Gizon gehienak ordea diote munduko biziari, beren mundutar nortasunari ardura oro eman, eritasun bat baizik ez duten arren delako bizi hori, hil-beharra berarekin ekarki. Behin ere ez dira beren baitaratzen, ezagun ahal lezaten berak eta oro den Arima, hau da, Egia bakarra. Orduan ba lakikete iduritze bat dirala mundua eta munduan izatea, eta hil-beldurra joan lakieke, iduripen baten herioa bera ere iduripena bait-da.

Poetak ediren du egia handi hau azkenekotz. Segurrean ba daki oixtion ikusten zituenak oro bere gogoaren amets bat zirala soilik, izaterik gabekoa. Atsegin bethean dago, lorrezko amets hartarik askaturik eta egiazko Izatea beraren baitan aurkiturik. Zer garrantzi dauka bere “gizakideek” amets zaharrean irauteak, bizitze eta hiltze ba dalako sinheskerian? Bere haiekiko har-emanak ere iduripen hutsa dira-ta...

Olerkiaren azkenean eman dudak “-la” jario-hotz zabalak azaldu nahi du poeta, gezurrezko soma-gauzen mundu mugatua utzi-eta, egiatan Dena’ren itxas handi mugatu-gabeen ondatzera doala.